

Bánságsirató

A jól végzett munka békéltető öröme helyett kisebbségi gyötrődésünk állandó ellensúlyozására törekszem. Kerek 20 évvel ezelőtt bátran vállaltam küldetésfeladatomban: gyógyítanom kell a rám bízottak szívkeserűségét. Tudtam, hogy a rám bízott térség átlója több mint 250 km, s hogy 9400 négyzetkilométeren szétszórta várnak rám talán 70–80 ezren azok, akik szeretnének annak maradni, aminek születtek: katolikusnak és magyarnak. De vajon várnak-e rám valóban? Nem szürkült-e már ki szívükből konokul várni megmaradásuk reményét? Mintegy 650 000 más nyelvet (nyelveket) beszélők szoros gyűrűjében nem halványodott-e ki belőlük az öntudat: „magyarul tanított imádkozni anyám...” – ahogyan költőnk fogalmazott egykor?

Nehéz kimerítenünk az „öntudatos” kifejezés fogalmát a bánsági magyar szórványvidéken, ahol folyamatos a nyelvi elsorvasztás. Errefelé már a „nyelvében él a nemzet” elve is igen kétséges. Majdnem ismeretlenné vált a „Délvidék” kifejezés és az, amit e szó takar. Eluralkodott a „vajdasági” szóhasználat, ami nemcsak politikai, földrajzi fogalmat jelez, hanem valamiképpen nemzetiségi, hovatartozási bújócskát idéz. A „vajdasági” megnevezést, mint tudjuk, a közelmúlti Tito-politika szívesen terjesztette, együtt a „jugoszláv” kifejezéssel. Híveink komoly hányadának tudatába beivódott. Alkalmas a színvallás elkerülésére: „magyar”, sőt „katolikus” helyett, megalkuvás esetén el lehet bújni mögötte. Ilyen háttérjellegtől egyelőre még mentesek az Al-Duna vonalára 120 évvel előbb idetelepített székely híveink, ezzel szemben ők erősen hajlamosak az elvándorlásra (Svédország, Kanada, Ausztrália az útirány).

A délszláv háború a 90-es évek első felében amolyan „kegyelemdőfésként” sietette nyelvkultúránk és az iskolahálózat gyorsított pusztulását. Ezt megelőzően több tucat faluban – bár már összevont osztályokban, de – még zavartalanul folyt a magyar tannyelvű oktatás. A katonai behívók, meg a ránk szakadó munkanélküliség és nincstelenség elől azonban már százával-ezrével menekült a magyarság. A többgyermekes és elsősorban fiatal családok hagyják el elsőként a szülőföldjüket. A családapák a maguk és gyermekeik életét mentették. Ám az itthon

maradottak létreménye ezáltal erőteljesen rongyolódott. Templomainkban üresen maradt az eltávozottak helye és az iskolapadokban is. Ahol előbb nyolc, tíz, vagy tizenvalahány tanuló írta görbe betűit, még úgy ahogy biztosított volt az osztálylétszám. Miután három-négyre csökkent a tanulók létszáma, az oktatási minisztérium okkal számolhatta fel ezeket az iskolai tagozatokat. Említést érdemel, hogy a magyar tannyelvű oktatás már előbb is gyakran az illetékes iskolapolitika jóindulatán állt vagy bukott, amit tetézt a szülők téves viszonyulása, akik – hogy később „könnyebb legyen a gyerekeknek” – egyre többen szerb tagozatba íratják gyermekeiket. Ezt kiváltotta a háborús évek sugallta közhangulat is. Elkezdődhetett a cirill betűk világa.

Nagybecskereki püspökségünk papjainak az elsőrendű feladata kettős: amennyire munkálniuk kell a hitéleti elmélyítést, annyira kell egyben magyar anyanyelvi megmaradásunkat szorgalmazni. Ámde kerek 100 miséző helyen megdöbbenően nehéz megállni a helyüket: mindössze harmincfős a papi létszámunk, közülük hárman-négyen betegek, ketten egészen munkaképtelenek. Külön gondot jelent a szórványjelleg: egymástól távol eső, közösségenként 150–250 hívő vár rájuk többnyire komoly távolságban. Csak harminckét helyen van a templom mellett külön hittanterem az úgynevezett templomi katekézis végzésére. Tizenhat magyar nyelvű nyolcosztályos és ugyanennyi négyosztályos iskolában minden tanuló félkötelező jelleggel választhat heti egy iskolai hittanórát. Hat év óta állami szorgalmazásra a szerb nyelvű iskolákban is tarthatnak hittanórát hitoktatóink. Nem lelkész hitoktatóink száma 38, legtöbbjük 3–4 iskolában oktat hittant.

Az előbbieken felsoroltak esélytelenné sorvasztanak minden hitéleti kibontakozást, s vele párhuzamban a nyelvmentő törekvéseket is. Kivételt képeznek valamelyest azok a helységek, ahol helyben lakó a lelkipásztor. Kevés az ilyen, mindössze 18, ahol minden vasár- és ünnepnapon szentmise van, és még 3–4 olyan hely, ahol nincs helyben lakó pap, de minden vasárnap van szentmise. Ámde minden lelkipásztorra jut 4–7 szórványhely, ahol havonta csak egyszer találkozhatnak a hívek a papjukkal. E

helyzetképből következik, hogy összetartó közösségtudat helyett csak biztosan sorvadó lemorzsolódás várható mind hitéleti, mind nyelvmegőrző tekintetben. A sorvadás (vagy sorvasztás) különösen riasztó az új nemzedékünkre vonatkozóan. Jobb esetben ott ül a hittanórán tíz kis nebuló. A szerb tagozatokon az elsősök és másodikosok csak cirill betűkkel ismerkednek meg. Magyar nyelvű hittankönyv nem alkalmazható, magyarul nem tudnak olvasni. Ha a hitoktató tollba mondvá jegyzeteket készítet: a gyermekek cirill betűkkel írnak magyar szöveget. A szórvány települések felében már nincs négyosztályos magyar tagozat sem. Ahol viszont még van: a szülők mégis a többségiek nyelvén iskoláztatják a gyermekeiket, „hogyan később könnyebb legyen a gyerekeknek”, meg azután: „hogyan ne érezze magát idegennek a többiek közt”. Eszükbe sem jut már, hogy ezzel meglopják gyermekeiket: számukra magyar költészet, irodalom, művészetek nem léteznek, nem ismerhetik meg a fogalmat, hogy „magyarul tanított dalolni az anyám”. És ugyanez már ott is hatványozottan jelen van, akár a meglévő nyolcosztályos magyar tannyelvű tagozat ellenére, ahol közel 20 magyar kisgyermeket nem magyarul elsősre írtak be szüleik és csak négy kislány, kislány bámul búsán a magyar tanító nénire. Szerte a végeken nemcsak a vén papok lettek mogorvák, hanem a fiatalok arcáról is hiányzik a mosoly, sokan közülük a fogukat csikorgatják: magyar szülők határozott kérésére szerbül tanítják Jézust szeretni az anyanyelvükön már nem beszélő magyar gyermekeket. Lelkiismereti kötelességérzet is színezi a képet: Krisztus papjának mindig azon a nyelven kell hirdetnie az ígét, amelyen azt a hallgatói elfogadják.

Kesergés helyett a kiútra kellene rátalálni. Azok számára, akik gyökértelessé váltak, már nem olvasnak, nem írnak magyarul, a Magyar Szó, a Hét Nap, a Családi Kör éppen úgy, mint a Hitélet, a Hírvivő, vagy egy-egy magyar nyelvű imakönyv olyannyira idegenné vált, mintha angol nyelven írták volna. Győz felettük a Blic, megannyi más szenzációt kínáló, szeméttémát tálaló, többségiek nyelvén írt társával együtt. Rádió és tévé: legfeljebb a Híradó, időjárás és Kívánságkosár rovata talál hallgatóra, nézőre. S ha mégis képet villogtat a tévé képernyője, csak „sex és krimi” szűrődik át rajta – de az is kizárólag szerb kísérelő szöveggel! „Nem szoktam hozzá a magyar adásokhoz” – ránt egyet a vállán a maga nyomorúságának a magányába süllyedt, és lenézetttségébe szokott bánsági magyar, aki elmondja magáról: én azért még hiszek Istenben (de az egyházat nem kedvelem). S ha igyekszünk kielemezni, hogy érdekli-e egyáltalán valami e térségnek a kisemberét, megdöbben bennünket a peremre

kiszorultak nagy aránya. Érdetelenség, színtelenség, morcos meghasonlottság jellemez közülük sokakat. És mégis: mindezzel szemben a kiútra kell rátalálnunk.

Írástudókra, hinni tudókra, a szívüket megnyitni készen állókra van szükségünk. S ha ilyenekből keveset találunk; képezzük ki magunkat és egymást ilyenekké! Magunkba zárkózottságunk páncélját le kell tépnünk, hogy meglátszódjék: még mindig hordoz szívünk magyar elkötelezettséget, elhivatottságot. Odaát (nevezem anyaországnak?) már csak a Szabadkát övező, és a Tisza bácskai oldalán meghúzódó keskeny „sáv” jelenti a Délvidék fogalmát. Odaát sokan elcsodálkoznak azon, hogy az alsó Tisza és az Al-Duna térségében is léteznek még reménykedő „csodabogarak”. Pusztulásunk folyamatát elsősorban személyes kapcsolatok révén gyógyíthatjuk: a papok, a tanügyi munkások, az értelmiségiek, az értelemre hajlók egybefogásával. Minél gyakoribb találkozások, minél sűrűbben megrendezett, lelkes és mozgósító címet viselő csoportmunkák jelentik a továbblépést, ahol a tennivalónkat újból és újból elemezzük, meglátásainkat bővítjük, hogy ily módon is szembeforduljunk az egyre mélyülő kilátástalansággal.

A magyar hitoktatók ily módon tömörített célkitűzését azután kellő hírveréssel a közvélemény elé tárva, céljainkat a közérdeklődés középpontjába kell állítani. Az eddig mondottak megvalósulását követően második közös lépésünkkel már elérhetjük, hogy nemzeti megmaradásunk igyekezete minden mozdulásunkban jelen legyen: a színjátszás, az irodalom, a társadalomtudomány, a népművészet, a táncművészet, a közösségi érdekvédelem, a gazdasági beruházások, a pénzügyek, egyszóval: *minden életmegnyilvánulásunkat a megmaradásunk gondolatköre itassa át*. S hogy e kifejtés ne maradjon „pusztába kiáltott szó”, ehhez kell a hívő ember, kell hozzá az egyház, (az egyházak?), kellene hozzá a magukat ateistáknak mondó istenkeresők, de kell a mindent megkérdőjelező bizonytalankodók tömege is. A már közismert Szabó Dezső-jeligét (Minden magyar felelős minden magyarért.) próbáljuk úgy értelmezni, hogy minden magyarnak minden magyarra szüksége van! Álljunk e kijelentés mögé!

* * *

Megjegyzés: szórványterületeinken magyar nyelven megjelenő újságokat, folyóiratokat sokan már csak nagy erőfeszítéssel olvasnak. Elszoktak a magyar betűtől. Ezért a magyar nyelvű rádió- és tévéadásoknak a szerepe egyre erőteljesebb. Aranyat ér az Újvidéki Rádió egész napos magyar nyelvű műsora. Amióta a NATO-bombázások tönkreverték az adótornyokat, bánsági térségünkben még mindig sok helyen nem, vagy csak nagyon rosszul foghatóak

a tartományi székvárosból érkező adások. A magyarországi adások csak az észak-bánsági körzetben hallhatóak. A legdélebbi szegélyben csak a Kossuth rádió, illetve a parabola-antennával rendelkezőknek a Duna Tévé valósítja meg nyelvi összetartozásunkat. Csakhogy igen sokan rászoktak a szerb nyelvű adókra és a nyelvileg elmagyartalanodott rádiózókat-tévezőket csak rendkívül vonzó műsorajánlat lenne képes úgy-ahogy

visszahódítani. Némileg jó szolgálatot nyújtanak a helyi adók egy-egy órás heti műsorai is.

Nem feledkezhetem meg Sólyom László köztársasági elnök úrnak a közelmúltban említett elgondolásáról, mely szerint esélye lehet olyan segélynek, amely képzett nyelvmentőket állítana a szórványok pusztulásának gyógyítására. Vajon sor kerül-e ennek az esélynek a kibontására és érdemi alkalmazására? A tizenkettedik órában járunk, annak is az utolsó percében.

